

ERDÉLY A XVI. SZ. MÁSODIK FELÉBEN

1. Erdély helyzete

- 1556. az erdélyi rendek visszahívják Izabellát és János Zsigmondot.
- Központ: Gyulaféhérvár
- A szultán biztosította a szabad fejedelemséget.
- 1570. I. Miksa és II. János: speyeri egyezmény: Erdély – élén: fejedelelem, de: a területei Magyarországhoz tartoznak
- János Zsigmond halála után: Báthori István (1571–1586) megválasztása
- Megakadályozta a Habsburg hatalomátvételt
- Jelképes összeggel adózott a szultánnak
- 1576-tól: lengyel király
- Politikai koncepciója fontos: az ország egyesítését Erdélyből kiindulva kell megvalósítani.

2. A 15 éves háború (1593–1606):

- 1591-től: török portyák ⇒ török hadüzenet
- Rudolf (1576-1608) célja: a török kiűzése
- Habsburg erők ellentámadása: 1593/94. évi hadjárat: sikerek
- Fülek, Esztergom, Visegrád visszafoglalása ⇒ a pápa törökellenes háborút hirdet
- Erdély, és a román vajdaságok csatlakozása – Báthory Zsigmond erdélyi fejedelelem
- De: erdélyi rendek tiltakozása a háborúban való részvétel ellen
- 1595-ben Gyurgyevó - török vereség
- Habsburgok kísérlete Buda visszavételére sikertelen (3 ostrom!!!)
- 1596-ban Nyáry Pál feladja Egert
- 1596. Mezőkeresztesnél is győz a török – a legnagyobb csata a tizenöt éves háborúban
- Majd: zsoldosok garázdálkodása, elhúzó harcok
- Zsigmond 1602-ben végleg távozik
- 1602. Basta elfoglalja Erdélyt : Basta uralma: Rekvirálás, kíméletlen adóztatás, a parasztok maguk húzzák az ekét („Basta szekere”)

3. A háború következményei:

- felségárulási, hűtlenségi perek: fiskális perek (pl. Illésházy István országbíró ellen)
- felemelt adók
- üldözik a protestánsokat
- rendeletekkel való kormányzás, a rendek kizárása
- kormányzás idegenek kezén: Belgiojoso (Felső-M.), Kolonich (Alsó)
- protestánsüldözések, erőszakos ellenreformáció - pl.: kassai evangélikusok templomát Belgiojoso elfoglalta (az augsburgi vallásukra hivatkozva)
- Felségárulási per Bocskai István ellen: Belgiojoso vívni kezdte a bihari várakat
- A hajdúkat maga mellé állította
- 1604. Álmosd és Diószeg között: Bocskai győzelme
- majd a Felvidék (Kassa) a kezére kerül – 1605. Erdély elfogl. - fejedelemmé választják
- 1605-ben a szerencsi országgyűlésen megválasztják Mo. fejedelmévé
- a szultán támogatja, de Bocskai nem fogadja el a királyi koronát

1606. Bécsi béke:

- a protestánsok szabad vallásgyakorlatát (kivéve a mezővárosokat és a falvakat).
- Mo.-t saját törvényei szerint a nádor és a magyar tanács által kell kormányozni, a közhivatalokba csak magyarok nevezhetők ki,
- Erdély függetlensége pedig helyreállt Bocskai uralma alatt.
- A király kötelezte magát, hogy a törökkel is békét köt (zsitvatoroki béke).
- Partiumon kívül Bocskai birtokaiként a fejedelemséghez csatolták Ugocsa, Bereg és Szatmár megyét, valamint Tokaj várát, a vele járó javadalmakkal együtt.
- Férfiági utódai is megkapják a birtokukat, de azok halála után az ország törvényes királyára, ill. koronára szállnak a birtokok
- Bocskai letelepítette a hajdúkat- de mentesítette őket az állami és földesúri szolgáltatások alól!

Bocskai politikai végrendelete: az egész századra irányt szabott.

- Lényege: míg a németek uralkodnak a magyarok felett, szükséges egy magyar fejedelem Erdélyben;
- a magyarok vezetése alatt álló Erdély szükség esetén török segítséggel a kir. Mo-n korlátozni tudja a Habsburgokat, nehogy a magyar nemesség kiszoruljon a hatalomból.

1606. zsitvatoroki béke – ok.:

- Habsburgok békét akartak – nem voltak képesek a török kiűzésére
- a törökök gyengülése is hozzájárult
- Mindkét félnek meghagyta a 15 éves háború alatti hódításait,
- de megszüntette a Habsburg királyok részéről a töröknek fizetett évi adót. (Egyszeri ajándékként azonban a császár 200 ezer forintot küldött a Portának)
- várakat vívni, rabokat ejteni tilos, a jelenlegi rabokat kölcsönösen kiadják

II. MÁTYÁS (1608-1619)

- Rudolf: az engedmények visszavonására törekedett ⇒ II. Mátyás (1608-1619) királlyá koronázása
- 1608. pozsonyi ogy. – a bécsi béke pontjait megerősítik + a rendi kiváltságok (nádorválasztás)
- szabad vallásgyakorlatot a mezővárosokra, falvakra is kiterjesztik
- a jobbágyköltözést a megyék hatáskörébe utalták
- a rendek beleegyezése nélkül a kir. mezővárosi és szabad kir. városi kiváltságot nem adhat

4. A bécsi udvar és a rendek kompromisszumának megerősítése: rekatolizáció – ellenreformáció

- A XVII. században a vallási hovatartozás politikai tartalmat is kapott.
- Katolikus: Udvarhû, ellenreformáció, az abszolutizmus ideológiája
- Protestáns: Rendi tartalmú, rendi szabályjogok ideológiája
- II. Ferdinánd (1619-1637) trónralépte - hithû katolikus ⇒ ellenreformáció nagy lendületet kap
- Pázmány Péter (1570-1637) esztergomi érsek
- jezsuita rendház alapítása
- katolikus bibliafordítás - Káldi György

- 1635 nagyszombati egyetemet (ennek a jogutódja az ELTE)